

*Acta synodi particularis der kercken ende
classen van Suydthollandt, gehouden in den
Briel anno 1593 ende begonnen den 31^{en} Augusti
namiddach ¹⁾.*

Verkiesinge der personen tot moderatie der handelinge. — Nadat het ghebedt ghedaen is gheweest by eenen predicant in loco, dewyl preses ende assessor des laetstleden synodi tot de vergaderinge niet gedeputeert waren, syn vercoren tot praesidem D. ARNOLDUS CORNELII, tot assessorem D. NICOLAUS DAMMIUS, tot scribam JOANNES BECIUS.

Verschyninge der predicanten ende ouderlingen uyt elcken classe. — De predicanten ende ouderlingen der kercken ende classen deses synode syn gecompareert ter vergaderinge ende hebben hare behoorlycke credentien overgegeven.

Wt de classe van Dordrecht syn gecompareert :

JOANNES BECIUS,	} predicanten }	tot Dordrecht,
ARNOLDUS WASSENBURGH,		tot Sliedrecht,
LAMBERTUS SANDERS,		tot Willemstadt,
ende AERT CORNELISZ COOL, ouderlinek tot Dordrecht.		

Wt de classe van Delft :

ARNOLDUS CORNELII,	} predicanten }	tot Delft,
WYNANDUS BEECK,		tot Soetermeer,
ARENT HERMANZ,		tot Vlaerdingen,
ende ROELANDUS CARPENTARIUS, ouderline tot Delft.		

Wt de classe van Leyden :

THOMAS SPRANCKHUYSIUS,	} predicanten }	tot Leyden,
KAROLUS AGRICOLA,		Rhynsburgh,
JOANNES NOBELIUS,		tot Coudekercke,
ANTONIUS MONTANUS,		tot Hasaertswoude.

Wt de classe van der Goude :

TILMANNUS CUPUS,	} predicanten }	tot Nieuupoort,
MARTINUS BACHUSIUS,		tot Ammers.

¹⁾ „namiddach” ontbr. in K, L, N.

Wt de classe van Rotterdam :

FRANCISCUS LANSBERGIUS, { predicanten } tot Rotterdam,
 DANIEL COLONIUS, { }
 CORNELIUS VAN HILLE, predicant tot Hillegersbergh,
 GUILLAUME SCHAELEKENS, ouderlinck tot Rotterdam.

Wt de classe van Gorchum :

GERARDUS SUETENUS, { predicanten } te Vianen,
 JOANNES ANDELLIUS, { } tot Ammeyden.

Wt de classe van den Briel :

NICOLAUS DAMMIUS, { predicanten } in den Briel,
 AELBERTUS CELCAERT, { } tot Abbenbroeck,
 JOACHIMUS HORSTIUS, { } in de Oude Tonge,
 ende JAN LENAERTSZ, burgemeester ende ouderlingh in den Briel.

Wt de classe van den Hage :

LIBERTUS FRAXINUS, { predicanten } in den Haghe,
 PETRUS EVERHARDI, { }
 PAULUS MERCATOR, predicant tot Monster,
 ende mr. HERMAN VERBIEST, ouderlinck in den Haghe.

Wt de classe van Overrhynlandt :

VINCENTIUS MEUSEVOET, { predicanten } tot Sevenhoven,
 CORNELIUS MARTINI, { } tot Swammendam.

Die classen, die tvolle getal der gecommiteerde niet gesonden en hebben, hare ontschuldige gedaen hebbende, syn sy ende andere classen hierover vermaendt tselve niet in consequentie te trecken.

De gecommiteerde der heeren Staten. — Mynheeren de gecommiteerde van wegen myne heeren Staten mrs. LEONARD CASEMBROOT ende JACOB PAULI, raden ordinaris in den Hove Provinciael, syn tot de vergaderinge des synode gecommen ende hebben verthoont hare commissie van myne h. Staten, hare E. E. gegeven volgende de copie daarvan synde, waervan de vergaderinge hare E. E. ende ¹⁾ mynen h. gecommiteerden bedanct heeft.

Vermaninge PETRI EVERHARDI. — Tot inganck der synodale handelinghe heeft PETRUS EVERHARDI een vermaninge gedaen uyt 1 Cor. 4 : 1, ende is daerover van de synode bedanct.

¹⁾ „ende” ontbr. in M.

1. *Attestatien der arme passanten* ¹⁾. — De acten des laetstleden synode syn gelesen. Ende eerstelyck om de ongeregelde bedelrye der arme passanten, die met attestatien van eenige kercken vertrecken, te verhoeden is goetgevonden, dat men voortaan denselven geen attestatien en sal geven dan op denselven dach, dat sy vertrecken, daerin meldende de plaetse, daer sy henen trecken, midts (soo de reyse niet te verre en is) hen gevende soovele als sy behoeven om eerlyck te commen, daer sy begeeren te syn, ende dat men op den rugge der attestatie teeckene, hoevele hen medegegeven is tot reysgelt.

2.

BULCKIUS. — Alsoo men verstaet, dat HENRICUS BULCKIUS in syne onboetveerdicheydt persisteert ende met de schriftelycke vermaninge, aen hem gesonden, synen spodt dryft, soo sullen CORNELIUS VAN HILLE ende DANIEL COLONIUS, beyde predicanten tot Rotterdam, denselven mondeluyck aanspreken ende vermanen ende, soo hy noch hardtneekich blyft, hem verclaren, dat hem de synode voor excommunicabel houdt, alle voordere kerckelycke proceduren tegen hem voor dese reyse om redenen, by de synode geallegeert, uytstellende tot op de naeste synodale vergaderinge om alsdan daarvan te resolveren, sulcx als tot meeste stichtinge der kercken bevonden sal worden te dienen. Dat men oock middelertyt den h. advocaet des landts sal aanspreken ende verclaringe doen van des voorsz. BULCKII deportementen ²⁾ om te sien, off hy door bedreyginge van beroovert te worden syner gewonelycker alimentatie (die hy vant landt treckt, ende na het oordeel des synode by gebreke van gehoorsaemheydt niet en behoorde te genieten) ad officium conde gebracht werden off immers tot afstandt van de lasteringe der kercken.

3.

HIERONIMUS HORTENSIVS. — Van HIERONIMO HORTENSIO wordt verstaen, dat hy gerne getransfereert ware van Wassenaer, overmits hy geen hope en heeft van aldaer een kercke te bouwen ende noydt aldaer het avondtmael gehouden heeft. Ende alsoo men anders geen swaricheydt van hem en hoort, dan dat hy noch niet ten heyligen avondtmaele en is gheweest by de naestgesetene broeders, soo is de classe van den Hage opgeleydt hem hierover ernstelyck te vermanen. Ende syn alle classen vermaendt ende gebeden hem soovele mogelyck is te bevorderen, dat hy elders moge beroepen werden.

4.

Visitatie ende inspectie der classen. ³⁾ — Alsoo men bevindt, dat

¹⁾ „passanten” K, L, N hebben „litmaten.” ²⁾ „deportementen” M heeft „compartementen.” ³⁾ „classen” M heeft „kercken.”

d'inspectie ende opsicht, die in alle classibus respectivelyck behoort genomen te werden over de particuliere kercken ende haren dienaren met meerder vrucht can gedaen werden van den visitoribus, die by den classen plegen gedeputeert te worden, ende dat in de deputatie der visitatoren by den classen ghebreeck valt, daerdoor de visitatie soo profytelyck niet en werdt ghedaen, als wel te wenschen ware, soo heeft de synode goetgevonden, dat alle jare in de synodale vergaderinge in elcken classe twee sullen genomineert werden, denwelcken de visitatie ende inspectie der classen gelyckelyck sal bevolen syn voor een heel jaer tydts, alsoo dat sy van hare visitatie ende inspectie eerst in hare classique vergaderingen ende daernaer, soo het noot is, oock in den synode na bevinden der saecken, hen voorgecomen, rapport doen sullen. Ende syn voor dit jaer gedeputeert in de classe van Dordrecht:

HENRICUS CORPUTIUS ende JOANNES TEXTOR;
in de classe van den Briel:

REGNERUS DONTERCLOCK ende JOACHIMUS HORSTIUS;
in de classe van Delft:

ARNOLDUS CORNELII ende JAN BARENTSZ;
in de classe van Leyden:

MATTHEUS PLATEVOET ende KAROLUS AGRICOLA;
in de classe van Overrhylandt:

VINCENTIUS MEUSEVOET ende CORNELIUS MARTINI;
in de classe van Gorchum:

HENRICUS VELLENIUS, off by gebreecke van dien GEISTERANUS ende N. ¹⁾
SWARTS, predicant tot Leerbroeck;

in de classe van der Goude:

ADRIANUS VAN DEN BORRE ende MARTINUS BACHUSIUS;
in de classe van Rotterdam:

CASPARUS SWERINCKHUSIUS ende CORNELIUS VAN HILLE, de jonghe;
in de classe van den Hage:

JOANNES WITTENBOGAERT ende THEODORUS PETRI.

Ende by gevalle het den predicanten ten platten lande niet altyt gelegen en ware hem by den predicant in der stadt tot desen wercke te voegen van wegen der verre distantie der plaetsen, soo sal de predicant in der stadt by hem mogen nemen eenen van den ouderlingen syner kercke ende den predicant ten platten lande eenen van syne medebroeders, dient best sal gelegen syn. Ende overmidts het wel noodich is, dat sulcke visitatien op den Sondagen gedaen worden, soo sullen de naestgesetene predicanten der visitatoren plaetse bewaren.

¹⁾ „N” ontbreekt in M. — L heeft „Nicolaes.”

5. *Rapport der gedeputeerde.* — De gedeputeerde des synode hebben haer rapport gedaen ende syn bedanckt geweest van hare moeyte ende gebeden eenige van hen op de naeste dachvaert der h. Staten haer by de nieuwe gedeputeerde te voegen om gelyckelyck aen te houden, dat by hare E. E. eenmael goede resolutie moge genomen werden van de abuysen ende ongeregeltheden, hare E. E. van synodi wegen geremonstreert.

6.

JOANNES STEENBERGIUS. — JOANNI STEENBERGIO, predicant tot Swartewael, ten versoecke der gedeputeerde des synode, van den h. Staten toegeleyt synde alsulcke alimentatie, daerop hy hem, in synen ouderdom van synen dienst verlaten synde, can bedragen ende daerover van de synode versoeckende een suyvere attestatie van leere ende leven, is geaccordeert, dat hem die van synodi wegen sal gegeven worden, mits daerby voegende d'oorsaecke der verlatinge van synen dienst te syn d'onbequaemheydt tot den dienst voorsz. door synen grooten ouderdom. Ende sal hem deze attestatie des synode gegeven worden, soo haest als hy van Swartewael ¹⁾ sal vertrocken syn.

7.

Translatie des bybels. — De vergaderinge, hebbende goet contentement in de resolutie der h. Generale Staten over de translatie des bybels, den synode by haren gedeputeerden geexhibeert, genoechsaem overeencommende met het beslydts des synode generael a^o. 1586, nãmelyck dat een alleen in de oversettinge des bybels sal aerbeyden, welke oversettinge ondertuschen by den kerckendienaren, daertoe te deputeren ²⁾, geexamineert sal worden, heeft goetgevonden hiervan vooreerst te adverteren den heere van S. ALDEGONDE, synde tegenwoordelyck in Duytschlandt, welke voorsz. heere, by de synode generael daertoe bequaem gehouden synde, oock den voorsz. heeren Staten aengenaem is ende daernaer oock aen den kercken van de andere Geunieerde Provintien copie te senden van de resolutie voorsz., met verclaringe dat dese tegenwoordighe vergaderinge goetvindt onder correctie ende met believen van de kercken van andere provincien, dat uyt den gemeenen kercken deser Geunieerde Nederlanden vyff predicanten uytgemaect ende gedeputeert sullen worden, te weten uyt Hollandt twee, uyt Zeelandt ende Vrieslandt ele eenen ende uyt d'andere provincien eenen, die haer eerstdaechs, soo haest als sy van de wedercomste van den h. van S. ALDEGONDE verwitticht syn sullen, by denselven sullen voegen om met syne E. te spreken van den voet, die men in dit werck sal mogen nemen, ende alsoo in het werck te treden. Ende is uyt desen synode daertoe geordonneert D. WERNERUS HELMICHIVS ende, in gevalle denselven yedt menschelyx

¹⁾ „Swartewael” L en N hebben „Claeswael.” ²⁾ „daertoe te deputeren” ontbr. in M.

overquame van siecte ofte andersins, sal D. ARNOLDUS CORNELII in syn plaetse treden. Ende by gevalle eenige andere provincien geenen uyt den haren en sonden, sal deselve ARNOLDUS het getal van vyven suppleeren, sooverre als sulckes met danck van de gemeene kercken in andere provincien mach geschieden.

8.

HERMANNUS HERBERTS. — D. JOANNES WITTENBOGAERT ende FRANCISCUS LANSBERGIUS, als gedeputeerde der h. Staten over de saecke HERMANNI HERBERTS, midtsgaders den gedeputeerden des synode over deselve saecke, hebben na malcanderen haer rappoort ghedaen ende d'acten daervan syn voorgelesen. Ende alsoo men uyt hetselve rapport verstondt, dat de h. Staten, gesien hebbende het advys der professoren in theologia tot Leyden over de bekentnisse HERMANNI voorsz., mitsgaders daerop verstaen hebbende het gevoelen der gedeputeerden des synode van de voorsz. bekentnisse conform den advyse der professoren voorsz., dat namelyck de voorsz. bekentnisse accordeert met Godts woordt, goetgevonden hebben, dat met HERMANNO soude affghandelt werden, daerover de gedeputeerde des synode uyt vermogen van den last, hen by de voorgaende synode gegeven, uyt elcke classe eenen predicant by haer ontboden hebben, by dewelcke vergaderinge der predicanten beyde syn Excellentie ende de h. Staten door hare gedeputeerde ernstelyck hebben doen proponeren, nademael de bekentnisse HERMANNI was goetgekendt, dat men tot de meeste ruste ende eenicheydt der kercken ende landen in de schuldtbekenninge HERMANNI alsulcke moderatie woude gebruycken, dat de kercken met HERMANNO tevreden syn mochten, daerdeur de voorsz. vergaderinge eyndelyck is beweeght geweest met verclaringe van den kercken niet te willen prejudiceren alsulcke acte der vereeniging te stellen, als naderhandt neffens de bekentnisse HERMANNI voorsz. tot Rotterdam in den druck is gegaen ende ter Goude, Dordrecht, Rotterdam ende Schoonhoven den 22^{en} Augusti letstleden van den predickstoel is affgelesen, soo ist dat de tegenwoordige vergaderinge wel den broederen voorsz. van hare moeyte heeft bedanct, maer evenwel daerby ghevoecht, dat se liever ghesien hadde, dat men het concept des voorgaenden synode geheel gevolght hadde, alsoo hetselve soo moderate was gestelt, alst doenlyck was, ende dat de schuldtbekenninge HERMANNI claerder uytgedruct ware gheweest tot beter wechneminge der ongerustheydt ende ontstichtinge veler vromen. Dwelck de synode alsoo verclaert heeft, opdat dese handeling namaels niet in consequentie ghetrocken en werde, biddende den Heere, dat hy dese saecke ten goeden eynde wille richten. Men sal oock schryven aen de classe van der Goude, dat sy hem voor versoent houden ende hem insinueren van den tyt haerer vergaderinge, ten eynde hy by deselve moge verschynen.

9. *Van de onkosten der gedeputeerde des synode, staende over d'examen eeniger nieuweroepene predicanten.* — De ghedeputeerde hebben oock verhaelt, dat sy ghestaen hebben over d'examen eeniger personen, die tot den dienst des woorts Godes nieuwelycx beroepen syn geweest in verscheyden classen, ende is by de vergaderinge goetgevonden, dat de onkosten, die by de gedeputeerde des synode gedaen sullen werden om te staen over d'examen eeniger nieuweroepene predicanten, sullen gedragen werden by degene, die sulck examen versoecken, tsy classe, kercke off geexamineerde personen, naer discretie der classen, daeronder d'examen gedaen wordt.

10.

Bewaringe der schriften ende stucken¹⁾ des synode. — Alsoot hooch-noodich is niet alleen voor de tegenwoordige tydt maer oock voor onsen nacomelingen, dat memorie gehouden werde van tgene by de synoden ende haren gedeputeerden gedaen wordt, midtsgaders van alle remonstrantien ende requesten, den h. Staten gepresenteert, ende oock d'ordonnantien, van hare E. E. vercregen, ende andere stucken den gemeenen kercken aengaende, soo sullen de gedeputeerde des synode alle voorgaende ende tegenwoordige schriften ende stucken, den gemeenen kercken van Suydt-hollandt toebehoorende, byeenversamelen ende daervan behoorlyck ende ordentlyck²⁾ register gemaect hebbende, deselve in een coffer sluyten, twelck in bewaringe der predicanten in sGravenhage gestelt sal worden, ende sal hebben twee verscheyden sloten, waervan d'een slotel bewaert sal worden by de voorsz. predicanten ende d'ander by een van de gedeputeerde, buyten den Hage residerende. Ende en sullen daeruyt niemandt eenige stucken gelangt worden dan midts gevende hiervan receptisse van syn handt, opdat alsoo de voorsz. schriften niet verstroydt noch vervreemdet en werden.

Op de poincten van de beschryvinghe der tegenwoordige vergaderinge is geresolveert, als hiernaer volgt.

11.

Abuysen ende ongeregeltheden op Sondagen. — In den eersten aen-gaende d'abuysen ende ongeregeltheden op den Sondagen, daervan alreede placcaten syn uytgegeven, sullen de predicanten ter plaetse, daer sulcke abuysen vallen, met hulpe van de twee naestgesetene broeders de hooftofficieren hierover aenspreken ende ernstelyck vermanen. Tselve niet helpende, sullen sy haer adresseren aan de gedeputeerde des synode, dewelcke hiervan remonstreren sullen mynen heeren van den Hove, dat sulcke placcaten niet en werden gevolget by nalaticheydt der officieren off der richteren, die den voorsz. officieren niet en willen toewysen, sulcx als

¹⁾ „stucken” M heeft „sleutelen.” ²⁾ „ordentlyck” M heeft „autentlyck.”

de voorsz. placcaten medebrengen, dat oock van den Hove verclaringhe moge gedaen worden, off niet de voorsz. placcaten soewel van den tyt der ¹⁾ namiddaeghsche als voormiddaeghsche predicatien te verstaen syn. Ende om te beter de prophanatien des sabbaths te weren sullen de predi- canten ten platten lande, die maer een dorp te bedienen hebben, oock naer den middach den Catechismum predicken, hoe weynich toehoorders dat sy oock souden mogen hebben.

12.

ALBERT JANSZ. — Aengaende ALBERT JANSZ, die men verstaet niet- tegenstaende alle syne voorgaende grouwelycke ongeregelheden hemselven te Leerdam in den dienst ingedrongen te hebben ende tegen den wille des classis van Gorchum daerin te persisteren, sal OTTO TONSOR, predicant tot Worichem, hem voegen by eenige van de predicanten tot Delft om hare Genade van ORAGNIEN te remonstreren de groote ²⁾ fauten ende groote onorde- ninge, daerin hy hem heeft verlopen. Tot welcken eynde de classen van den Briel ende Rotterdam inbringen sullen seecker bewys van deselve syne mishandelingen. Ende sooverre hierin by hare Genade niet dadelyck conde voorsien worden, sal tselve geremonstreert werden den h. Staten, daerby verhalende, hoedat de voorsz. AELBRECHT JANSZ voor desen door bevel van syne Excellentie ende den h. Staten om de voorsz. oorsaecken geweert is van Ouwerkercke, daer hy hem insgelycx gesocht hadde in te dringen.

13.

JACOBUS ENGELBERTI. — De synode sal oock schryven aan den heere VAN BREEDERODE, dat door syner E. bevel ende autoriteyt JACOBUS ENGELBERTI, paep tot Lexmonde, geweert moge werden; ende sal de classe van Gorchum op het schryven des synode by den voorsz. heere aenhouden, totdat het versoeck des synode geffectueert sal syn.

14.

GILLIS COUWENBERGH. — Van GILLIS COUWENBERGH, blyvende in den dienst tot Werekendam tegen alle voorgaende besluyt der synoden sonder geexamineert off ordentlyck geadmitteert te syn, sullen de gedeputeerde remonstreren den h. Staten, dat hy vandaer moge gheweert worden. Ende sal de classe van Gorchum tot dien eynde den gedeputeerden toesenden tverhael, hoe hy in den ³⁾ dienst gecomen is, ende wat tot noch toe met hem is gehandelt.

15.

Poincten der beschryvinge, tot dese vergaderinge niet gehoorende. — Op het vyffde, seste, sevende, derthiende, vyfthiende ende sesthiende

¹⁾ „den tyt der” M heeft „de tegenwoordige.” ²⁾ „groote” K en N hebben „grove.” ³⁾ „den” K heeft „desen.”

poinet der beschryvinghe aengaende den noot eeniger particuliere predicanten ende den bouw harer huysinge, is geandtwoort, dat sulcke dingen tot dese vergaderinge niet en gehooren, maer by de classen behooren affgedaen te werden. Ende worden alle classen vermaent sulcke cleyne dingen, tot ophoudinge ende cleynachtige deser vergaderinge dienende, niet meer onder de poincten der beschryvinge te stellen.

16.

Geauthoriseerde kerckenordeninge. — Een geauthoriseerde kerckenordeninge te vercrygen comt toe den gemeenen kercken deser landen ende behoort daerom by de generale synode (die men hoopt haest sal gehouden werden) gedaen te werden, insonderheydt dewyl het niet stichtelyck en soude syn, dat elke provincie hare bysondere kerckenordeninge soude hebben.

17.

Vermeerderinge van onderhoudt der predicanten ten platten lande. — Is goetgevonden by den heeren Staten te versoecken, dat de predicanten ten platten lande in aenmerckinge van de groote dierte aller dingen meerder onderhoudt mochten hebben, ende dat de synode verstaet, dat de kercken-goederen daertoe behooren geemployeert te worden. Tselve sullen doen ARNOLDUS CORNELII, JOHANNES WTTENBOGAERT ende WYNANDUS BEECK ¹⁾

18.

Van houwelycxsche saecken. — Belangende de swaricheden van houwelycxsche saecken, alsoo men verstaet, dat de h. Staten eenige commissarissen geordonneert hebben om d'ordonnantien van houwelycxsche saecken te resumeren ende amplieren, soo sal elke classe de swaricheden, onder haer gevonden, den gedeputeerden des synode oversenden, ten eynde die den voorsz. heeren commissarissen te bedencken gegeven werden. Daerentusschen sullen alle predicanten vermaent syn in de opneminge, affcordinge ende bevestinge der houwelycken te volgen tplaccaet der h. Staten, daervan synde.

19.

Trouwe van gedoopte met ongedoopte by den magistraet. — Trouwe van gedoopte met ongedoopte personen heeft de voorgaende synode geoordeelt by den predicanten niet ²⁾ bevesticht behooren te worden, maer alsoo men bevindt, dat sulkes by weygeringe der predicanten by den magistraten wort gedaen, soo is den gedeputeerden opgeleydt sulcx den h. Staten te remonstreren, gelyck men verstaet hiervan alreede in der h. Staten vergaderinge gesproken te syn.

¹⁾ „Beeck” K en L „Geritsz. ²⁾ „niet” K, L, N hebben „niet opgenomen noch.”

20. *Scholen.* — Om goede ordre te stellen op scholen ende schoolmeesteren, sal men aenhouden by den h. Staten, gelyck voor dezen geschiet is, verwachtende hiervan gelyck van vele andere poincten een goede resolutie.

21.

Van de kercken ende H. Geestgoederen. — Van de opsicht, verpachtinge ende rekeninge der kercken en de H. Geestgoederen sullen de predicanten respectivelyck by den hooftofficieren ende wethouderen aenhouden, dat de gebreken hierin bevonden alleynskens mettertyt geremedieert mogen werden.

22.

Feestdagen. — Van de ongelyckheydt der feestdagen is dicwils den h. Staten geremonstreert, ende alsoo tselve tot noch toe niet geremedieert heeft connen werden, sullen de gedeputeerde ter gelegener tydt voorder aenhouden.

23.

Correspondentie tusschen beyde particuliere synoden van Hollandt. — Om correspondentie te houden tusschen beyde particuliere synoden van Hollandt is goetgevonden onder correctie ende believen der h. Staten ende van de Noordhollandtsche synode, dat uyt elke synode van Hollandt twee sullen gedeputeert werden om respectivelyck twee van d'eene in d'andere synodale vergaderinge te verschynen. Ende syn gedeputeert LIBERTUS FRAXINUS ende KAROLUS AGRICOLA om op de naestcommende synode van Noordhollandt haer te laten vinden ende derselve dit advys der tegenwoordige vergaderinge voor te dragen, ten eynde, soo de Noorthollandtsche synode tselve geraden vindt, tselve van beyder synoden wegen den h. Staten geremonstreert ende met harer E. E. believen nu voortaan in alle synodale vergaderingen van Hollandt geffectueert moge werden.

24.

Bedelrye. — De ghemeene bedelrye uyt den lande te weyren door autoriteyt der hooge overheydt is niet geraden gevonden den h. Staten aen te dienen, nademaal men bevindt in dese gelegentheydt des tyts tselve niet practicabel te syn.

25.

Van dengenen die onder contributie sittende gemolesteert worden, overmidts sy onsen kercken toegedaen syn. — Aengaende degene, die onder contributie sittende van den vyandt gemolesteert worden, als sy in eenige van onse frontuersteden ter predicatien commen, sullen de kerckenraedt ende classen, daer deselve lieden ten gehoor ende exercitie der religie commen, sulcx den gouverneurs derselve steden mogen aendien, ende soo het daerdeur niet can geremedieert worden, sullen deselve by den h.

Staten mogen aenhouden, ten eynde de goede lieden int hare ongemolesteert mogen blyven.

26.

Attestation van bevestigde houwelycken. — Attestation van bevestigde houwelycken, by den predicanten gegeven, oordeelt de synode niet verworpelyck, al en werden geen getuygen daerin gemeldet, dewyl se ¹⁾ a publica persona gegeven worden van tgene in loco publico gedaen is, ghelyck oock verstaen wort, dat soodanige attestatien voor goet ende gelooffweerdich by den Hove van Hollandt bekendt syn.

27.

Verclaringe des vyffden artyckels der kerkenordeninge. — Het vyffde artyckel der kerkenordeninge van de beroepinge der predicanten werdt van de vergaderinge alsoo verstaen, dat de verkiesinge ende beroepinge der predicanten by den kerckenraedt met bewilliginge der overheydt sal gearresteert worden, maer aler deselve beroepinge geffectueert ende int werc gestelt werdt, sal daerop tadvys ende oordeel van de classe gehoort werden ofte der naestgesetene dienaren onder deselve classe, off sy yedt hebben tegen leere off leven des vercorenen predicants, daerom de kercke in hare voorgenomen beroepinge niet soude mogen voortgaen.

28.

Off een predicant gebranden wyn mach maecken. — Dat een predicant gebranden wyn soude maecken om te vercoopen ende synen handel daermede te doen, oordeelt de synode niet stichtelyck te syn, dewyl beneffens de distractie van syn ampt sulcke neeringe in haer selven vil is voor eenen dienaer des woorts.

Off hy off syn huysvrouwe eenige andere neeringe mogen doen. — Dat een predicantsvrouwe eenigen coophandel off neeringe soude mogen doen, en vint de synode niet simpliciter off in hemselves ongeoorloft, maer alsoo het in sommige casibus onstichtelyck is, soo staet hiervan te oordeelen by den kerckenraden ende classen, die opsicht sullen nemen, dat sulcx by den predicanten ende haren huysvrouwen niet gedaen en werde, alsser ontstichtinge off opspraecke uyt soude volgen, maer sullen sorge dragen, dat de predicanten genoeg hebben om eerlyck huys te houden. Ende alsoo eenige predicanten elagen, dat sy door noot gedwongen werden sulcx te doen, soo sal dese swaricheydt mede in de remonstrantie gestelt werden van de vermeerderinge des onderhoudts der predicanten. Ende overmits ter occasie van dit point der beschryvinge gesproken is van andere distractien ende verhinderingen by eenige predicanten, soo sullen alle classen vermaent syn respectivelyck op den predicanten, onder haer resorterende,

¹⁾ „dewyl se” M heeft „dewelcke.”

opsicht te nemen, gelyck oock den *visitoribus classium* hiervan bysonderen last gegeven wort.

29.

Off een predicant wel mach schole houden. — Een predicant sal wel mogen schole houden, als het can geschieden sonder verhinderinge ende cleynachtinge synes diensts, ende dat den schooldienst niet te cort en geschiet, waervan d'oordeel sal staen by de classe.

30.

Oncosten der classen. — Om de onkosten der classen op den synoden te verminderen sullen de classen aerbeyden, dat de handelinghe des synode soovele mogelyck is gecortet moge werden, ende daeromme niet onder de poincten der beschryvinge stellen, tgene by de classen can off behoort affgedaen te werden. Sullen oock diegene, die op de synode gesonden werden, neerstich luysteren naer tgene geproponeert wert, ende als sy niet nieus en hebben, haer refereren tot de voorgaende advysen om tyt te winnen. Ende sullen alle predicanten haer alsoo sien te dragen, dat sy den classen ende synoden geen moeyte aen en doen.

31.

Besoekinghe der lidmaten. — De besoekinghe der lidmaten geheel achter te laten is niet raedtsaem, maer aengaende de maniere der besoekinghe ¹⁾ sal elcken kerckenraedt daerin handelen, sulcx als tot meeste stichtinge der kercken sal dienen.

32.

Gedeputeerde des synode. — Syn gedeputeert om alle voorvalende saecken, den gemeenen kereken van Suydthollandt aengaende, te besorgen THEODORUS PETRI, WERNERUS HELMICHIVS, LIBERTUS FRAXINUS, FRANCISCUS LANSBERGIUS.

33.

Classe synodael. — De uytshryvinge des naesten synode is belast den classe van Rotterdam, ende sal deselve vervoorderen, dat de synode toecommenden jare wederom goetstyts beschreven worde.

34.

Vermaningen op de naeste synode. — De classe van Leyden sal op de naeste synode door eenen dienaer een vermaninge voor de synodale handelinghe doen ende de classe van den Briel door een van den haren eene tot beslyt van deselve handelinghe.

Beslydt. — De synode heeft door presidem, assessorem ende scribam

¹⁾ „aengaende — besoekinghe” ontbr. in M. Het ontbrak eerst ook in ons HS (H), maar is later in margine bijgevoegd.

mynheeren van den Briel hoochlyck laten bedancken van de goede vrientſchap, den ſynode bewezen.

Tot een beſluydt der gantsche actie heeft FRANCISCUS LANSBERGIUS een corte vermaninge gedaen uyt 1 Corinth. 1 : 10, ende is daerover bedanckt.

Censura morum is gehouden ende over deselve niet voorgevallen, weerdich aen te teecken.

Aldus gedaen ende geeyndicht den 4^{en} September in de vergaderinge des particulieren ſynode van Suythollandt.

ARNOLDUS CORNELII.

JOANNES BECIUS, scriba electus. ¹⁾

ANNO 1593.

Particuliere acten des ſynode van Suythollant, in den Briel gehouden, die om redenen by den voorsz. ſynode goetgevonden zijn niet voor allen classen te laten comen, dewyle zy niet allen classen int gemeen aen en gaen, maer evenwel om in geen vergetinge gestelt te worden hier by malcanderen gescreven zijn om by den gedeputeerden bewaert ende verrichtet te worden.

1. BLOCKIUS. — In den eersten is de classe van Dordrecht opgeleijt voorder aen te houden by BLOCKIUS met vermanen volgende de acten des synodi voorleden.

2. JOOS SNOECKAERT. — De vergaderinge verstaen hebbende, dat den noot van JOOS SNOECKAERT noch niet geholpen is ende dat hy niet can toecomen met tgene hem is toegeleyt, heeft de classe van Overrynlant vermaent een requeste te presenteren aen de heeren Staten ende hiertoe aen te spreken den heere VAN NIEVELT, die in de lestleden ſynode beloeft heeft de hant daeraen te houden, gelyck oock tegenwoordelyck mr. JACOB PAULI beloeft heeft, daarvan by den voorsz. broeders verwittiget zynde, den voorsz. heere hiervan mede aen te spreken.

3. *Homade*. — Ter occasie van tgene in de voorledene ſynode is gehandelt geweest van FRANCO WILLEMSZ, predicant te Homade, is den ſynode voorgedragen gheweest, dat den heere VAN POELGEEST den voorsz. FRANCO WILLEMSZ sedert die tyt heeft afgedaunct, voorwendende dat hij de pastorygoederen, dit jaer vervallende, sal moeten employeren tot reparatie

¹⁾ „Arnoldus — electus” ontbr. in K, L, N.

der kercke. So is den gedeputeerden des synodi opgeleyt, dat zij den heer VAN POELGEEST hierover zullen aanspreken, dat het niet en betaemt, dat de huyslieden daerentusschen zyn sonder dienst des woorts ende der sacramenten. Ende indien zyn E. daerin anders niet en begeert te voorsien, so sullen de voorsz. ghedeputeerde tselve den h. Staten remonstreren, ten eynde tvoorsz. dorp van eenen bequamen predicant voorsien moge worden.

4. HACKIUS. — Op het versoek D. PETRI HACKII, predicants tot Leijden, daarmede hy begeert, dat alle acten, in classe ende synode van hem gestelt, geroeyert zouden werden ende namentlick de acte in den synode anno 87 tot Delff (dewyle doch tgeschil, dat hij in dien tyt mette kercken gehadt heeft, daerna in den jare 89 by de classe van Leyden of gedeputeerde van die is nedergeleyt), is hem geantwoort, dat sulckes niet doenlick is, dat wel de synode tevreden is met tgene de classe door haer gedeputeerde om vredes wille heeft laten presenteren, dat namelick haer classisboeck wechgeleyt werde ende bewaert zonder tselve anders dan by noot te gebruycken ende dat de classe een nieu boeck make, daerin wtscryvende de acten des classis van den tijt af, dat de leste handelinghe met HACKIO gevallen is, om den voorsz. D. HACKIO daerin te believeen ende alle ignominie zoveel mogelijk is te weeren. Ende is voorts HACKIUS vermaent, dat hij hem aen het contract des vredes, anno 89 gemaect, behoort te houden, gelyck de gedeputeerde synes classis verclaert hebben des classis meyninge te zyn, geenssins van denzelven vrede te willen afwycken of vernieuwen tgene daer is nedergeleyt. Ende overmits in deselve vredehandelinghe niet en is bedongen eenige roeyeringhe der voorgaenden acten van classe ofte synode, oordeelt de synode, dat hiervan nu geen nieuwe questie behoort gemaect te worden. Daarop P. HACKIUS versocht heeft van den synode, dat hij twee goede mannen mochte nemen, daer de synode mede tevreden zyn zoude, ende de synode mochte insgelycx twee wt den haeren kiezen, ende dese viere souden met bewilliginghe van beyden partijen eenen vijffden overman nemen, dewelcke vant geschil tusschen hem ende de gemeene kercken mochten oordeelen, belovende hem haren oordeel te submitteren. Daarop is hem van den synode geantwoort, dat tselve soude strecken tot vernieuwinghe des twists ende tegen ordeninghe zoude zyn van een meerder vergaderinghe tot een minder te comen. Is hem oock bewesen, dat de acte des synodi tot Delff anno 87 niet zo te verstaen en is, gelyck als hij se heeft genomen.

5. CASPAR BYGARDEN. — CASPAR BYGAERDE heeft de vergaderinghe by geschrifte gepresenteert een remonstrantie, daerin hij hem beclaegt, dat zyn boeck in de lestleden synode is gecensureert ende veroordeelt zonder

hem daerop te hooren, ende also zuleke censure in acta is gerefereert, dat tselve strect tot een subtile privatie van zynen dienst, waerop hem de synode vrientlick geantwoort heeft, dat zij niet en verstaet, dat zijn boeck als kettters veroordeelt zij, maer alleen dat het niet also gescreven zij, dat het met stichtinge zoude mogen gedruet worden. Dwelck overmits hy niet wel verstaen conde, zijn gedeputeert REYNERUS DONTLOCK, JOHANNES ANDELLIUS, DANIEL COLONIUS ende ROELANDUS CARPENTARIUS om zijn boeck te ondersoecken, dewelcke verclaert hebbende, dat zij int voorsz. boeck gevonden hebben verscheyden impertinentien, duysterheden ende ongerijmheden, daarvan oock eenige genoegsaem tot dwalinge strecken, sijn wt den voorsz. personen gedeputeert om met hem hierover in conferentie te treden JOH. ANDELLIUS ende DANIEL COLONIUS. In dewelcke conferentie hij hem heeft laten onderrichten ende heeft voor de vergaderinghe bekend, dat hij hem genoegsaem onderrichtet vint over zijn boeck, belovende tselve by hem te houden sonder jemant te laten lesen, gelyck oock de synode wt het rapport der voorsz. broederen wederom geoordeelt heeft, dat het niet stichtelick en conde in den druck gegeven worden. Heeft oock beloofd de bekentenisse der Gereformeerde kercken, in den Catechismo ende de 37 artickelen begrepen, te onderscrijven ende hem niet alleen in de substantie der leere maer oock in de maniere van spreken anderen dienaren des woorts Godes conform te dragen. tWelck doende heeft hem de synode toegeseijt hem tot den dienst te bevoorderen, mits hem te verstaen gevende, dat men nochtans noch hem noch niemant den kereken opdringen mach tegen haren wille, daarmede hij vergenoeghet is geweest, mits begeerende dat de synode voor hem woude intercederen by den h. Staten, dat hy, solange als hij buyten dienst is, sovele tot zyne alimentatie moge genieten, als hij anders tot onderhoud van zynen dienst zoude hebben, daerop hem is geantwoort, dat de synode wel tevreden is, dat de classe van Delff zulex voor hem versoecke, maer niet te weten is, wat de h. Staten desangaende doen sullen.

6. *Oestgeest.* — Dat Oestgeest, tot noch toe by eenen paep bedienet zijnde, gecombineert werde met Voorhout, vint de synode gants noodich, ende zal de classe, daertoe versoeckende tstipendium van een combinatie, ongetwijfelt by den heeren Staten obtineren tgene versocht wert, waeraen de h. ghecommitteerde belooft hebben de goede hant te houden.

7. HERM. HERBERTS. — Aengaende de versoeninge HERMANNI HERBERTS is den ghedeputeerden des synodi belast by den h. advocaet aen te houden, dat de remonstrantie, by den gedeputeerden in deser sake syner E. overgelevert van des synode wegen, den h. Staten gepresenteert ende

daerop geteekent moghe werden, gelyck den h. advocaet beloeft hadde. Ende opdat de kereke van der Goude te beter in suyverheyte der leere ende goede ordeninge behouden worde, sullen de gedeputeerde des synode by den heeren Staten aenhouden, datter een goet, vroom predicant HERMANNO HERBERTS moge bygevoegt worden, immers by provisie, soo niet terstont een ordinaris predicant daer can gestelt worden. Ende sullen JOHANNES WTENBOGAERT ende FRANCISCUS LANSBERGIUS oock daertoe arbeyden by den magistraet van der Goude.

8. OOSTERZEE. — Opt scrijven van GUILIELMUS OOSTERZEE, eertyts predicant te Hoornaer, daerby hij versoect, dat men de classe van Gorcum wille vermanen hem attestatie te geven van leere ende leven, also zij op hem niet en weten te spreken, dan dat hij onordentlick (so zy seggen) wt de classe is gescheijden ende tot Rhenen hem gesocht heeft in te dringen, zal hem van synodi wegen geantwoort werden, wil hij een suyvere attestatie hebben, dat hij hem aen de classe van Gorcum zal hebben te adresseren ende hooren, wat die op hem te seggen heeft, om dezelve satisfactie te doen.

9. AMSINCK. — Also men verstaet, dat JOH. AMSINCK, met de kereke van Haerlem versoect synde, tot eenen predicant van sijn Excellencie is aengenomen ende nochtans niet alleen onder geen classe ofte synode en resorteert tegen tbesluit des generalen synodi, maer oock hem gantsch vreemt hout van d'ander predicanten, sodat men hem in geen predicatien en siet, so zullen de ghedeputeerde des synodi hem vermanen, dat hij hem met behoorlicke attestatie zal voegen tot de classe, daeronder hij syne residentie ende huyshoudinge heeft, ende dat hij met den broederen goede gemeenschap ende correspondentie wille houden.

10. *Alphen ende Boscoop.* — Dat de kercken van Alphen ende Boscoop nu voortaan mogen resorteren onder de classe van Overrhynlant, is den synode wel te wille, als het met goeden danck van beyde classen ende kercken can geschieden.

Onderteeckent :

ARNOLDUS CORNELII.

JOHANNES BECIUS, scriba electus.